

ГРОМОВА

Андріана Михайлівна
forfriends123@ukr.net

УДК 334.72

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

CURRENT STATUS OF BUSINESS IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

студент, Університет
державної фіскальної
служби України

У статті розглянуто сучасний стан підприємств України: їх кількість за розмірами та за основними видами діяльності; обсяг реалізованої продукції та фінансові результати підприємств. Зазначено основні проблеми підприємницької діяльності в Україні та надані рекомендації для покращення економічного стану підприємств.

В статье рассмотрено современное состояние предприятий Украины: их количество по размерам и по основным видам деятельности; объем реализованной продукции и финансовые результаты предприятий. Указаны основные проблемы предпринимательской деятельности в Украине и даны рекомендации для улучшения экономического положения предприятий.

The article considers the modern state of Ukrainian enterprises: their number by size and by main types of activity; volume of sales and financial results of enterprises. The main problems of the entrepreneurial activity in Ukraine are indicated and recommendations are given for improving the economic situation of enterprises.

Ключові слова: підприємництво, підприємство, малий бізнес, фінансові результати підприємств

Ключевые слова: предпринимательство, предприятие, малый бизнес, финансовые результаты предприятий

Keywords: entrepreneurship, enterprise, small business, financial results of enterprises

ВСТУП

В ринковому середовищі визначальним постає питання про ефективне функціонування підприємництва, його роль окреслює зростання національної економіки. На сучасному етапі підприємство повинно виконувати такі соціально-економічні завдання, як накопичення капіталу, в тому числі і залучення іноземних інвестицій, ведення здорової економічної конкуренції, забезпечення матеріального благополуччя і розвитку робітників, направленість на інноваційну діяльність.

Соціально-економічним результатам підприємства передують чітко розроблені механізми ведення бізнесу, що в свою чергу опираються на аналіз функціонуючих підприємств, визначення тенденцій в тій чи іншій сфері господарювання; таке дослідження дозволяє отримати картину реального сучасного стану підприємництва в Україні. Саме тому необхідність дослідження даної тематики полягає у різкому спаді підприємницької активності, що вимагає нагального коригування та покращення умов підприємництва: забезпечення необхідними ресурсами, створення сприятливого підприємницького клімату, забезпечення стабільної законодавчої бази, врегулювання політичної ситуації тощо.

Проблема стану підприємництва в Україні досліджувалася у працях таких вітчизняних вчених як Ю.І. Кулиняк: аналіз стану та розвитку малих підприємств в Україні, державна підтримка та моделі функціонування, Т.В. Безбородова: аналіз фінансо-

вого стану підприємств та визначення його конкурентоспроможності і прибутковості, Т.Ю. Шаповалова, Н.І. Нечивілова: проблеми розвитку підприємництва в Україні, О.М. Кашуба, О.Г. Череп, С.С. Слободяк, М.І. Трунінати інші.

МЕТА РОБОТИ – здійснити аналіз підприємництва в Україні на сучасному етапі, визначити проблеми їх функціонування та надати рекомендації щодо їх вирішення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методичною базою для написання статті став розрахунок та аналіз останніх статистичних даних щодо діяльності підприємств України. Основними методами роботи є системний метод, що дозволив проаналізувати вплив зовнішніх факторів на економічні результати діяльності підприємств у взаємозв'язку всіх його складових; метод аналізу для поділу підприємств за розмірами та за основними видами діяльності за для детального їх аналізу та метод логічного узагальнення для формулювання висновків.

РЕЗУЛЬТАТИ

Становлення і функціонування вітчизняного підприємництва в Україні відбувається в умовах системних структурних перетворень національної економіки, тому підприємницький сектор виконує свою провідну роль і виступає гарантом стабільності економіки та підвищення рівня життя її громадян. Реальний стан цього сектора говорить про те, що

підприємництво в Україні починаючи з 1991 року постійно розвивається [1 с. 2]. Проте значного падіння підприємницької активності зазнала економіка у 2014 році, загалом Міжнародний валютний фонд за загальними економічними критеріями оцінює цей спад на рівні 6,9% від попереднього року[2].

Так, аналізуючи реальну кількість підприємств за 2014 року, можна стверджувати, що з економічної площини вийшли 52 326 підприємств, у розрізі за видами економічної діяльності така втрата потужностей становитиме 3 836 підприємств сільськогосподарської галузі, 6 943 – промисловості, 16 442 галузі оптової та роздрібною торгівлі (рис. 1).

Суттєве погіршення економічної ситуації у 2014 році було обумовлене веденням військових дій на сході України, що викликало ланцюжкову реакцію дисбалансу усіх макроекономічних показників. Під впливом подій 2014 року, поточна економічна ситуація характеризується подальшим занепадом[4]. Проте, зазначає Олександр Нестеренко, директор ARTKB (бюро розробки нових продуктів): «За 2016 рік спостерігається незначний сплеск підприємницької активності, що характерне для кризових часів» [5]. Така ситуація характерна, через вивільнення виробничих потужностей та професійних кадрів.

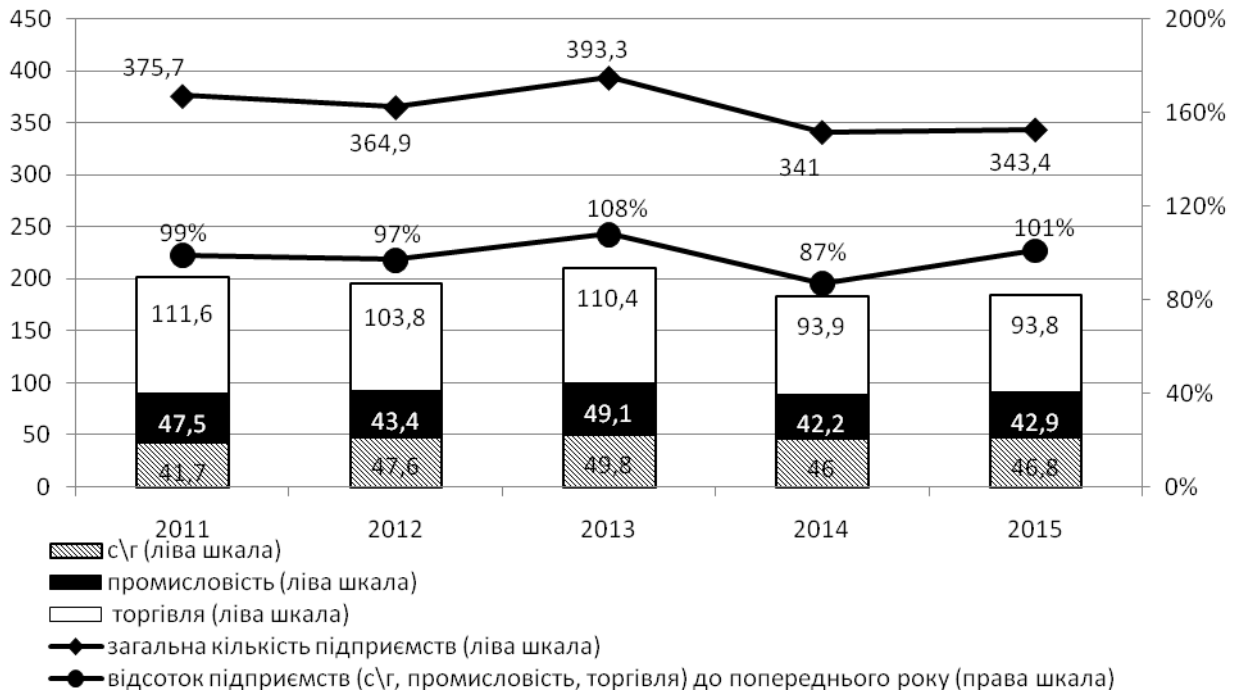

Рис. 1. Динаміка кількості підприємств за основними видами економічної діяльності у 2011-2015 роках, од. тис. [3]

Таблиця 1

Кількість підприємств за їх розмірами у 2011-2015 роках, од. [3]

Рік	Всього	Розмір підприємств					
		Великі	%	Середні	%	Малі	%
2011	375695	659	0,18	20753	5,52	354283	94,30
2012	364935	698	0,19	20189	5,53	344048	94,28
2013	393327	659	0,17	18859	4,79	373809	95,04
2014	341001	497	0,15	15906	4,66	324598	95,19
2015	343440	423	0,12	15202	4,43	327815	95,45

В таблиці 1 представлена наступна ситуація за 2015 рік: кількість великих та середніх підприємства надалі скорочуються 17,5 % та 4,63 % відповідно, порівнюючи з попереднім роком; натомість кількість малих підприємств збільшилася на 1 % (3 217 од.), що не обґрунтовується сприятливими умовами для цього сектора, а лише відображає підприємницькі ініціативи, стимули певної частини населення до генерації власних ідей та спроби їх реалізувати.

В структурі підприємств, за останній досліджуваний рік, найбільшу частку займають малі підприємства – це 95,45% від загальної кількості,

відповідно середні підприємства – 4,43%, великі – 0,12% (таб.1); така кількість малих підприємств є позитивним явищем для національної економіки.

Оскільки, значення малого бізнесу полягає у тому, що він є провідним сектором ринкової економіки, складає основу дрібнотоварного виробництва, визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику ВВП, здійснює структурну перебудову економіки, швидко окупність витрат, свободу ринкового вибору; забезпечує насичення ринку споживачькими товарами та послугами повсякденного попиту, реалізацію інновацій, додат-

кові робочі місця, має високу мобільність, раціональні форми управління [б. с. 2].

Корисність від ведення господарської діяльності в соціально-економічному вимірі простежують з обсягу реалізованої продукції, так за досліджуваний період (2011 – 2015 роки) характерне зростання (хоча інші економічні показники виявляють спад за останні роки), значний «стрибок» показника спостерігається

у 2015 році – це 24% від попереднього періоду (988,40 млрд. грн.) (рис. 2). Основна частка реалізованої продукції припадає на великі підприємства – 39,8% та середні – 42%, малі підприємства всього 18,2%. Така ситуація зумовлена через більші потужності, більші капіталовкладення, автоматизацію виробництва, тобто масштабність великих та середніх підприємств.

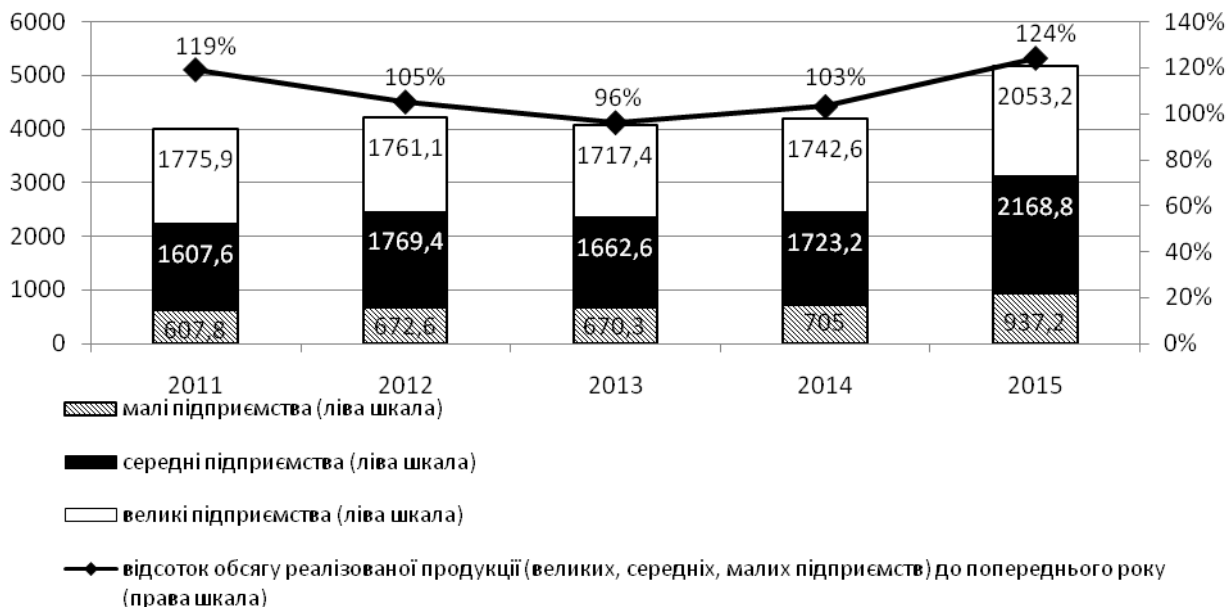

Рис. 2. Динаміка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами у 2011-2015 роках (млрд. грн.) [3]

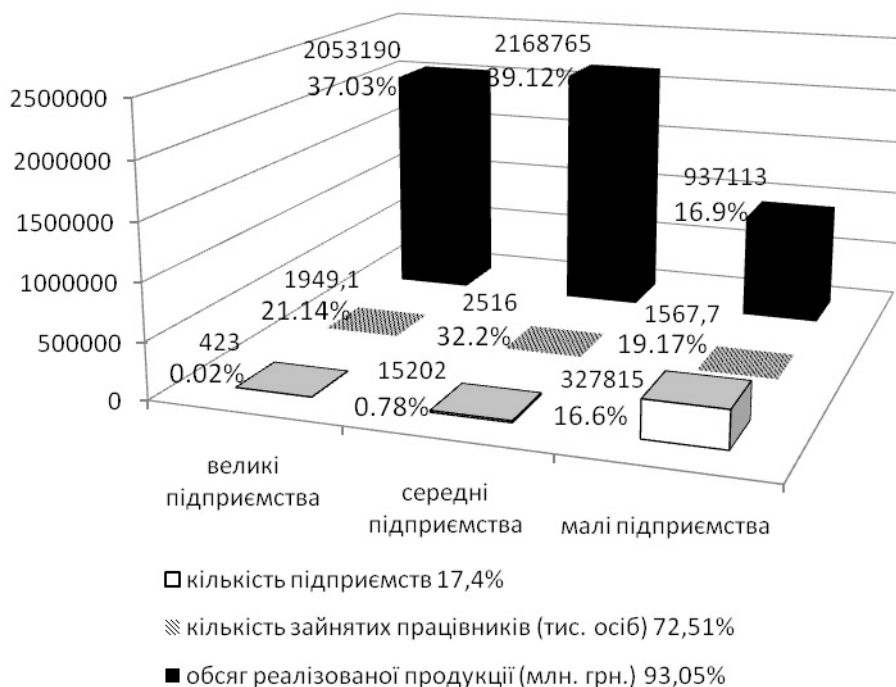

Рис. 3. Показники структурної статистики по суб'єктах господарювання з розподілом їх за розмірами, 2015 рік [3]

Досліджуючи підприємства з розподілом їх за розмірами та за основними економічними критеріями можна зробити підсумок, що основу економіки

України складають великі та середні підприємства (загальний обсяг реалізованої продукції становить 4 222 млрд. грн.). Натомість малі підприємства, які

займають – 16,6 % від загальної чисельності суб'єктів господарювання залучають при цьому лише 19,17% найманих працівників та реалізують продукції на 16,9%(рис. 3).

Варто зазначити обсяги реалізованої продукції такої галузі як промисловість, тому що дана галузь є провідною у господарстві України. Так за даними державної служби статистики України обсягам реалізованої продукції промисловості характерне зростання для 2015 і 2016 років, щодорівнює високому відсотку приросту 22% і 12% відповідно, як і зазвичай основну частку складає переробна промисловість (виробництво продукції) – це в середньому 65% від загального обсягу[3].

За 11 місяців 2016-го року загальному обсязі реалізації (обороту) промислової продукції найбільша питома вага припала на виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів і становила 21,7%, що в абсолютному вимірі склало 339,6269 млрд. грн. У листопаді 2016 року у порівнянні з

листопадом 2015 індекс обороту (реалізації) продукції харчової переробної промисловості зріс на 15,5%. Загалом, за 11 місяців 2016 року реалізовано промислової продукції (товарів, послуг) на 1565,3 млрд. грн.[7]

Одним із найважливіших характеристик діяльності підприємств є фінансовий стан, що також прямо впливає на наповнення державного бюджету у вигляді сплачених податків від ведення господарства. Розрахувавши дані за 2015 рік визначено, що частка податків сплачених підприємствами України становить 49,34 % від загальної суми надходжень до державного бюджету. За висновками щодо виконання державного бюджету України 2016 розраховано наступну суму планового податкового навантаження на підприємства – 266,270 млрд. грн., що перевищує зобов'язання на 1 % від попереднього року, значне зростання податкового боргу для підприємств спостерігатиметься і надалі [8].

Таблиця 2

Фінансові результати підприємств та податкові зобов'язання по п'яти основних податках у 2011-2015 роках (млрд. грн.) [8, 3]

Роки	Сума надходжень п'яти основних податків*	Чистий прибуток (збиток)	Рівень операційної рентабельності
2011	179,08	67,79	5,9%
2012	185,89	35,07	5,0%
2013	185,81	-22,84	3,9%
2014	180,11	-590,07	-4,1%
2015	263,8	-373,51	1,0%

*Податок на прибуток, ПДВ, акцизний податок, рентна плата, ПДФО

Аналізуючи таблицю 2, можна стверджувати, що чистий прибуток підприємств з 2013 року відображає негативну економічну ситуацію – велика кількість підприємств України: 1\4 – є збитковими, як правило найбільш збитковими видами діяльності є будівництво (29,2% збиткових підприємств від загальної кількості, – 30,74 млрд. грн.), операції з нерухомим майном (39,9%, – 102,9 млрд. грн.), охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (31,1%, – 1,6 млрд. грн.), мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (37,7%, – 3,6 млрд. грн.); натомість такі види діяльності як сільське господарство (88,4% прибуткових підприємств від загальної кількості +128,6 млрд. грн.), та освіта (70,7%, +203,2 млн. грн.) завжди мають позитивну тенденцію (дані розраховані за 2015 рік).

Показник операційної рентабельності є одним із вартісних показників ефективності ведення підприємства, що для 2014 року характеризує різкий спад, який показав обернене значення рентабельності: отримані прибутки – не покривають витрат, подальша ринкова ситуація передбачає, за всіма прогнозами, зростання рівня рентабельності (проте, це не завжди означає отримання додатного чистого прибутку) від ведення господарської діяльності.

Фінансові результати підприємств України свідчать про те, що змодельована сьогоднішньою ситуація, для господарювання є нестабільною і підприємства функціонують в збиткових умовах – за 2015 рік кількість збиткових підприємств становила

26,7% від загальної кількості, що відобразилось в отриманому збитку в розмірі 726,5 млрд. грн.[3].

Негативні фактори, які зумовили жорстке економічне середовище для прибутковості підприємств – є широко масштабними, що вимагає на вищому (державному) рівні негайного виявлення і дослідження шкідливих факторів та, як наслідок, розробку чітких механізмів їх усунення. Реальне становище підприємств, свідчить про те, що ефективність господарської діяльності наштовхується на ряд перешкод, перш за все зумовлене політичними, економічними та іншими факторами, що відображає низьку конкурентоспроможність національного господарювання на міжнародній арені. До негативних факторів, що блокують розвиток та функціонування підприємств України слід віднести:

- нестабільна політична ситуація, через ведення бойових дій на сході країни;

- підвищений рівень корупції. У світовому Індексі сприйняття корупції (СРІ) за 2016 рік Україна отримала 29 балів зі 100 можливих, це на 2 бали більше, ніж минулого року, що свідчить про позитивну тенденцію; у всесвітньому рейтингу СРІ Україна посідає 131 місце зі 176 країн, цю сходинку Україна розділила з Казахстаном, Росією, Непалом та Іраном [9];

- слабкі зв'язки з розвиненими країнами;
- недовіра до існуючого апарату управління державою тощо;

- високий рівень інфляції, що склав за 2016 рік 112,4% до попереднього періоду[10];
- високий рівень безробіття, що у I кварталі 2016 року (розрахований за методологією МОП) склав 10,3%, загальна чисельність безробітних серед працездатного населення налічує майже 1,8 млн. осіб [11];
- не досконала податкова політика;
- низька платоспроможність населення тощо.

В контексті глобальних проблем підприємництва в Україні слід виокремити такі негативні тенденції як відсутність застосувань у виробництві нових технічних засобів та технологій (енергозберігаючих, безвідходних тощо), що простежується через велику частку застарілого обладнання; недостатнє залучення інвестицій, зокрема іноземних (з 2011 по 2015 рік залучено 28 039,7 млн. грн. коштів іноземних інвесторів [3]), неоднозначність та суперечливість чинної нормативно-правової бази, незахищеність підприємницької діяльності від рейдерських захоплень, недостатність знань та досвіду підприємців, відсутність інформаційного забезпечення про ринки збуту, про конкурентів, про споживчі потреби та інше.

Вирішення вище перерахованих проблем можливе через впровадження механізмів державного регулювання (не порушуючи принципу підприємницької самостійності) та створення програм державної підтримки, на сьогодні урядом України проводиться політика щодо створення сприятливих умов для підприємництва, проте за результатами рейтингу Всесвітнього банку про умови ведення бізнесу – Doing Business 2016, в якому Україна посідає 83-є місце, можна стверджувати про недостатність впроваджених заходів, тому пропонується наступні рекомендації, для покращення підприємницького середовища[12]:

- подальше удосконалення законодавчої бази щодо створення сприятливих умов та захищеності підприємництва(оскільки на сьогодні постали такі законодавчі бар'єри для підприємств як наявність великої кількості законодавчих актів, суперечливість законів, низька поінформованість суб'єктів господарювання та інше) через впровадження єдиного джерела інформації про підприємницьке середовище, де будуть чітко сформульовані зобов'язання суб'єктів господарювання та всі деталі пов'язані з державними виплатами;

- удосконалення податкової політики, а саме диференціація податкових зобов'язань для великих та малих підприємств, де великі фірми складатимуть основу податкових доходів, а малі – сплачуватимуть значно меншу частку відповідно до величини прибутків;

- стимулювання підприємств національно важливих галузей, через надання пільг, субсидій та іншої фінансової допомоги, до прикладу, для збільшення підприємств у галузі хімічної промисловості надання безвідсоткового державного кредиту для відкриття бізнесу;

- створення спеціалізованих служб з консультативної та інформаційної підтримки підприємств, які базуватимуться не на комерційних засадах а на

створенні інформаційного забезпечення для підприємств;

- забезпечення розвитку та підтримки підприємств, що займаються інвестиційною, інноваційною і науково-технічною діяльністю, оскільки дана галузь України значно відстає в розвитку в порівнянні з іншими державами, то забезпечення умов для підприємств які ведуть бізнес у цій сфері має бути пріоритетним завданням. Покращення умов для підприємств інноваційного характеру полягає у закупівлі капіталомісткої техніки в розвинених державах та її залучені за знижками або на безоплатній основі для українських підприємств, мінімізація або ліквідація податкового навантаження на підприємства інвестиційної, інноваційної і науково-технічної діяльності, створення таких підприємств на базі вищих навчальних закладів, що дозволить забезпечити потік високо освічених кадрів, задіявши при цьому іноземних науковців для навчання та створення спільних науково-технічних розробок;

- орієнтація на експорт, що вимагає виготовлення високоякісної продукції через створення наукомістких робочих місць та оновленої техніки і технологій;

- навчання і підвищення кваліфікації суб'єктів господарської діяльності за допомогою безкоштовних тренінгів та курсів, тощо.

Слід відмітити такі державні механізми впливу на підприємницьке середовище, які використовуються у Великобританії, Франції та Японії. Уряд Великобританії – застосовує диференціацію податкових зобов'язань – для великих корпорацій вищі ставки податку, для менших підприємств – нижчі; у Франції задля сприяння та прискорення науково-технічного прогресу а також розширення експорту використовуються пільги для новоутворених акціонерних товариств (протягом перших двох років – не сплачується податок, на третій рік оподатковується 25% їхнього прибутку, на четвертий – 50%, на п'ятий – 75%, починаючи із шостого року – 100% прибутку); в Японії, використовується фінансування та бюджетне субсидування фундаментальних досліджень та програм розробки новітніх технологій, які здійснюються державними інститутами і дослідницькими центрами разом із приватними компаніями, де держава на початковій стадії інноваційного підприємництва виступає інвестором для цих компаній, а згодом, коли ризики стають менш відчутними, державною програмою передбачено залучення приватних підприємств до наукових розробок [13].

ВИСНОВКИ

Сьогодні особливо гостро постає питання про розвиток та сприяння підприємницького середовища, адже проаналізований стан підприємств доводить про збитковість значної частини підприємств України – 26,7% збиткових підприємств від загальної кількості за 2015 рік. Ще одним критерієм економічного спаду є велика втрата підприємницької потужності, що спостерігається на 2014 рік. Дана ситуація вимагає конкретних дій з боку державних структур, що сприяє регенерації економічних сил у вигляді

мотивації підприємницької ідеї за допомогою таких інструментів як інвестування, субсидювання, створення фондів підтримки підприємця, тощо.

З огляду на зростаючий приріст обсягу реалізованої продукції підприємствами впродовж досліджуваного періоду має бути характерним зростаючий прибуток, проте реальні дані відображають понесені збитки – основу цих витрат складають податкові виплати, що знов ж таки вимагає вдосконалення податкової системи.

Отже, основні проблеми функціонування підприємства, можна стверджувати, пов'язані з неефективним державним регулюванням, що в результаті утворив несприятливий підприємницький клімат, нівелювати який можна лише за допомогою спільних зусиль держави, самих суб'єктів господарювання та інших кредитно-фінансових інститутів. Вирішення проблем підприємницького середовища повинно формуватися на національних засадах та суспільних цілях, адже підприємства формують благополуччя держави, забезпечуючи її необхідними товарами і послугами. Розроблена програма державної підтримки із залученням приватного підприємства повинна стимулювати, як уже зазначалося, зміни законодавчої бази, удосконалення податкової політики, створення спеціалізованих служб з консультаційної та інформаційної підтримки підприємств, забезпечення розвитку та підтримки підприємств, що займаються інвестиційною, інноваційною і науково-технічною діяльністю; навчання та підвищення кваліфікації підприємців, тощо.

Використовуючи зарубіжний досвід, як підґрунтя для реформування національної економіки можна досягти високого міжнародного рівня економіки, адже можливості для удосконалення приватного бізнесу дають всі наявні в країні ресурси – виробничі, матеріальні, трудові, природні тощо.

Список використаних джерел

1. Сімків Л.Є. Тенденції розвитку малого підприємництва в Україні в умовах диспропорційності економічного зростання / Сімків Л.Є., Побігун С.А. // Глобальні та національні проблеми економіки, 2015. Вип. 3. 560-564 с.
2. МВФ прогнозує падіння економіки України цього року на 5,5% // Інформаційне агентство УНІАН. 2015. URL: <https://economics.unian.ua/finance/>

1051345-mvf-prognozue-padinnya-ekonomiki-ukrajini-tsogo-roku-na-55.html

3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Яблонська А. Комплексна оцінка економічної ситуації в Україні у 2014-2015 рр.: електрон. видання / Яблонська А., Кравець Ю., Стасина Ю. // Free voice information analysis center. 2015. URL: <http://iac.org.ua/kompleksna-otsinka-ekonomichnoyi-situatsiyi-v-ukrayini-u-2014-2015-rr-chastina-1-zagalna-otsinka-makroekonomichnoyi-situatsiyi/>

5. В Україні сплеск підприємницької активності / електрон. інформ.-аналіт. журнал // Роботодавець. 2016. URL: <http://robotodavets.in.ua/2016/05/24/v-ukrayini-splek-pidpryyemnytskoyi-aktyvnosti.html>

6. Семенюк І. В. Роль малого бізнесу в розвитку економіки України: електрон. наук. видання / Семенюк І.В., Нікіфоряк Л.С.; // Nauka.zinet.info // Буковинська держ. фінанс. акад.-я. Чернівці. URL: <http://nauka.zinet.info/6/semenyuk.php>

7. За 11 місяців 2016 року обсяг реалізованої продукції харчової переробної промисловості сягнув 340 млрд. грн. / прес-служба // Ministry of agrarian policy and food of Ukraine. URL: <http://minagro.gov.ua/en/node/22968> (дата звернення: 20.03.2017).

8. Висновки щодо виконання державного бюджету України // Рахункова палата України. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua>

9. Безкарність та недієве правосуддя тримають Україну на корупційному дні / електрон. журнал // Transparency international Ukraine. 2016. URL: <http://ti-ukraine.org/news/bezkarnist-ta-nedieve-pravosuddia-trymaiut-ukrainu-na-koruptsiinomu-dni/>

10. Индекс инфляции (Украина) / фін. портал // Минфин. 2016. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>

11. Поточний рівень безробіття в Україні / електрон. громад. спілка // Економічний дискусійний клуб. 2016. URL: <http://edclub.com.ua/analytika/potochnyy-riven-bezrobittya-v-ukrayini>

12. Doingbusiness / офіц. сайт // Theworldbank. 2016. URL: <http://www.doingbusiness.org/rankings>

13. Біла І.С. Світовий досвід державного регулювання підприємництва: електрон. наук. фак. видання / Біла І.С., Салатюк Н.М. // Проблеми економіки. Світова економіка та міжнародні відносини. 2014. №1. 26-30 с.